

Eleştirel/Muhafif Bir Psikoloji Örgütüne İlişkin Tezler

Sertan Batur

Giriş

2008 yılının yaz aylarında düzenlenen Eleştirel Psikoloji Sempozyumu sonrasında yaşanan gelişmeler Türkiye’de ilk defa eleştirel ve muhafif yönelimli psikologları psikolojinin ve psikologların sorunlarına pratik çözümler bulmak üzere bir araya getirdi. Bu bir araya geliş, İstanbul ve Ankara’da düzenli toplantılarla ve tartışmalarla bir araya gelen psikologların ve psikoloji öğrencilerinin öncülüğünde bir süredir kurumsallaşma/dernekleşme yoluna girmiş durumda. Bu yazının amacı her şeyden önce böyle bir sürecin olası sıkıntılarına ve dinamiklerine işaret etmek.

Yazının amacı daha önce yaşanmış tartışmaları yeniden açarak bunlara açıklama getirmek yerine, tartışmaları meta düzeye taşıyarak, muhafif bir psikoloji örgütüne ilişkin düşüncümleri dile getirmek. Dolayısıyla bu yazı pratiğe yönelik kimi „tehlikelerden“ bahsettiğinde şu ya da bu kişinin görüşünü ya da pozisyonunu değil, *genel olarak pozisyonları* tartışmayı amaçlıyor. Aynı zamanda yazı dilinde kullanılan “olmalıdır” tarzı ifadeler, yazarın düşünme ve tartışma sürecini kapattığı ve belli bir doğruyu bulduğu anlamına gelmemektedir. İfadenin bu şekilde kurulması yazarın sadece *şu an için* ulaştığı araştırma ve tartışma düzeyini yansıtır. Zaten metnin yazarı inanmaktadır ki, sürekli kendi pozisyonlarımızla tartışma halinde olmamız eleştirel bir yöntemin ilk kaçınılmaz kuralı olarak görünmektedir.

Yazı esas olarak üç birincil ve bunları oluşturan çok sayıda ikincil tezden oluşuyor. Tezler (özellikle birinci tez) her ne kadar oldukça soyut ve teorik düzlemde yazıldıysa da, dikkatli bir okuma burada anlatılanların pratikle doğrudan ilişkisinin farkına varacaktır.

Bu açıklamalar ışığında bir eleştirel/muhafif psikoloji örgütüne ilişkin tezlerimizi tartışmaya başlayabiliriz.

Tez 1: Mücadelenin ilk adımı analizdir

Gerek mesleki gerekse bilimsel/ideolojik mücadele olsun, dünyayı değiştirmeye yönelik her girişim önce onu tanımakla mümkündür. Marx'ın *Feuerbach Üzerine Tezler*'inin geniş bir tartışması bu yazının kapsamının dışında olsa da, dünyayı değiştirme etkinliğinin onu yorumlamayı dışlamadığı, tam tersine yorumun değiştirme etkinliğinin önkoşulu olduğu kabul edilecektir. Sorun bu yorumun, yani ilk analizin nasıl yapılacağı sorunudur.

Burada özellikle ekonomik indirgemeciliğin tehlikelerine dikkat çekmek gerekiyor. Toplumun sınıflara bölünmüşlüğü ve toplumsal sistemin bilimsel ve mesleki topluluklarda yeniden yansıtılması bilgisi sadece çok geniş bir çerçeve sunmaktadır. Dolayısıyla psikologların mesleki ya da bilimsel topluluk olarak içinde bulunduğumuz dünyadaki yerlerini analiz etmeye psikolojinin ve psikologların reel toplumsal üretim ve iktidar ilişkileri içinde kapsadıkları alanı analiz etmekle başlamak gerekir. Bu bize mesleki ve bilimsel mücadelenin dinamiklerini ve sınırlarını sunacaktır. Nasıl bir uçağı uçurabilmek için yerçekimi kanunundan haberdar olmak yeterli değilse, spesifik olarak belli bir bilimsel ya da mesleki mücadeleyi yürütmek için de toplumsal yaşamı anlamının yolunun sınıfsal yapıları çözümlenmesi gerektiğini ve tarihin sınıf savaşımı ile ilerlediğini söylemek yeterli olmayacaktır. Kapitalist toplum çoklu iktidar ilişkileriyle en yukarıdan en aşağıya kadar bütünsel bir ilişkiler sistemini ifade eder ve böylesi bir sistemi çözümlenmeye başlarken, çözümlenmeyi yapan öznenin öncelikle kendisinin bu sistem içinde kapladığı alanı tespit edebilmesi gerekir. Bu özne eğer bu sistemi değiştirme niyetini taşıyan bir psikologsa, bu durumda analizin ilk adımı psikolojinin ve psikologların mevcut sistem içindeki konumlarını tartışmak olmalıdır. Çünkü psikoloji tarihsiz bir disiplin değil, tarihin belli bir kesiminde (daha somut söylersek kapitalizmin emperyalist aşamaya ulaşmaya başladığı 19. Yüzyılın ikinci yarısında), kapitalist toplumun belli sorunsallarını ele almak ve çözümler üretmek üzere ortaya çıkmıştır. Bu sorunsallar kabaca iki başlık altında toplanabilir: 1. İş verimliliğinin artırılmasıyla ilgili *ekonomik, askeri ve idari problemler*, 2. Sınıflı toplumun değerler sisteminin, insan tasarımının ve normlarının yaratılmasıyla ilgili *arı ideolojik problemler*. Bunlardan ilkinin olgusal olarak gözlemek daha kolaydır. İkincisi daha üstü örtük bir şekilde, arka planda, teorik düzeyde yürür. Hiperaktivite'yi "tedavi etmek", bir yandan ortalama okul performansını, diğer yandan çalışan ailenin işten arta kalan zamanı ertesi gün verimli çalışabilmek için yorulmadan geçirmesi gibi iş verimliliğini arttırmak gibi bir temel amaç barındırır. Ancak bu çaba, kendi içinde bir insan tasarımı ve aynı zamanda bir "normal çocuk" kurgusunu da içerir. Üstelik eğitim sisteminin performansa endekslenmiş olmasını, rekabetin ve aslında her biri ünik olan öğrencilerin birbiriyle karşılaştırılmalarını hepimizin normal kabul etmesini bekler. "Hiperaktif" olarak etiketlenmiş çocuklara psikolojik müdahalenin eleştirisinde bu iki yandan sadece birine, yani salt ekonomik ya da salt ideolojik yana odaklanmak psikolojinin toplumsal bağlamının diğer kısmını göz ardı etmek anlamına gelir.

Bununla birlikte 1940'lı yılların ırkçılık tartışmalarında olduğu gibi, farklı ulusal toplulukların ya da farklı tarihsel dönemlerin norm sistemleri farklılıklar taşıyabilir ve tarihin belli bir kesiminde örneğin liberal teoriler, faşist teoriler karşısında ilerici hatta eleştirel bir görünüm alabilirler. Ancak burada da daha ilerici görünen teorinin ve öngördüğü pratiğin değerler sistemini sınıflı toplumun aktüel gereklerine göre yeniden düzenleme görevini yerine getirdiğini gözden kaçırmamak gerekir. Bu yüzden de her tartışmayı somut tarihsel ve toplumsal bağlamı içinde ele almak, doğru bir analiz için ilk koşul olarak görülmektedir.

Bu tartışma bize kabaca şu sonucu verir: Psikologlar bir yandan birçok alanda ücretli sınıfın bir parçası, ama aynı zamanda da sınıflı sistemin devamının aracı durumundadırlar. Psikologların mevcut sınıflı toplum içindeki temel çelişkisini bu ikili pozisyon

ifade eder. Bir taraftan psikologların *kurtuluşu* ait oldukları ücretli *sınıfın kurtuluşuna* bağımlıdır, diğer yandan psikolog olarak kendi öz etkinlikleri sınıflı toplumun yeniden üretilmesini ve böylece kendi toplumsal konumlarının da yeniden üretilmesini sağlar. Bu içsel bağlantı ve çelişki açıkça görülmedikçe, psikologların sınıf konumlarından kaynaklı girişecekleri herhangi bir ekonomik ya da mesleki mücadele, sadece kendilerine verilen toplumsal görevlerini daha iyi yapmaları, yani sınıflı toplumun dolayısıyla kendi sınıf konumlarının da *daha iyi koşullarda* yeniden üretilmesi anlamına gelir.

Üstelik psikologlar sınıflı toplumu yeniden üretme işini sıklıkla belli bir iktidar konumu içinde yerine getirirler. Bu iktidar konumu sıklıkla onların kendi sınıfsal konumlarını ve öz çıkarlarını gerçekçi bir şekilde algılamalarının önüne geçer. Psikolojinin toplumsal-tarihsel bir analizinden ayrılmış, başka bir deyişle eleştirel bir teorik etkinlikten ayrılmış bir mesleki mücadele bu anlamda psikologların sınıflı toplum içinde kendilerine verilmiş iktidar konumlarını, bu iktidar ilişkilerinin dezavantajlı tarafında bulunan diğer işçiler ve ezilen gruplar aleyhinde güçlendirmeye yarar. Dolayısıyla psikologların mesleki mücadelesi, aynı zamanda psikolojiyi gerektiren sorunsallara karşı bir mücadeleyi gerekli kılar. Bu bize psikologların mücadelesinin salt sendikal/mesleki bir mücadele olamayacağını, bu mücadelenin hem mesleki hem bilimsel araştırma alanında sürdürülecek bir eleştirel psikoloji mücadelesi olması gerektiğini gösterir. Özel okuldaki kendi çalışma koşullarının iyileştirilmesi için mücadele veren bir psikolog, çıkarlarını hizmet vermeyi amaçladığı öğrencilerin ve öğrenci ailelerinin özel okul sistemine karşı olan çıkarlarıyla birleştirmedeği sürece, kazanacağı haklar sadece özel okul sisteminin daha nitelikli koşullarda işlemesi anlamına gelecektir. Böylece psikolog ister istemez sonuçta hizmet vermek istediği öğrencilerin ve öğrenci ailelerinin değil, onları yabancılaştıran özel okul sisteminin çıkarlarına hizmet etmiş olacaktır. Bu temel çelişkiyi vurgulamak ve psikologların sınıflı toplum içindeki çelişkili konumlarını sürekli olarak meslektaşlar için görünür kılmak, onların daha iyi çalışma koşulları için mücadelesinin ve nihayetinde sınıflı toplumsal sisteme karşı bütün çalışan sınıfların ve ezilen grupların ortak mücadelesinin ayrılmaz bir bileşeni olmak durumundadır. Bu anlamda Marx'a analogiyle denebilir ki, *psikologların kurtuluşu, toplumun psikolojiden kurtuluşuyla mümkündür*. Ancak giderek daha çok psikolog kendi toplumsal konumuyla ilgili özdüşünümsel bir konumlanış aldığı sürece, sistemin kendisini psikologlar üzerinden yeniden üretiş toplumsal olarak gözler önüne serilebilir, psikoloji üzerindeki mistik perde kaldırılabilir ve psikoloji bir disiplin olarak kurtuluşçu amaçlara bağlanabilir. Bu hem bir meslek dalı, hem de bir temel araştırma alanı olarak uzun süreli bir ideolojik mücadeleyi gerektirir. Bu ideolojik mücadele, psikolojinin tarihsel varoluşunu kavramak ve dolayısıyla sınıflı toplumun psikolojiye ve diğer toplumsal bilim disiplinlerine çizdiği sınırların ve ideolojik tasarımların ötesine geçmeli, disiplinler üstü bir kavrayışa önem vermeli ve mevcut psikolojiyi Hegelci anlamda aşmalıdır. Toplumun psikolojiden kurtuluşu ile vurgulanan şey bu *aşma* sürecidir. Bu aşma sürecini öz etkinliğine yansıtmadığı sürece, her politik girişim, istediği kadar sol bir söylem taşısrsa taşısın, objektif olarak sınıflı toplumun psikolojiye yüklediği görevleri yerine getirdiği ölçüde sistemi sürdürücü ve koruyucu bir işlev edinmiş olur. Türk Psikologlar Derneği'nin yönetici kademesindeki birçok bireyin *kişisel* olarak "solcu" politik tercihleri bulunmasına karşın, bir bütün olarak *kurumu* sınıflı topluma bağlayan bu özdüşünümselliğin reddedilmesi yani geleneksel pozisyonların pratikte savunulmasıdır.

İdeolojik ve teorik mücadeleye yapılan bu vurgu hiçbir şekilde pratik uygulamada alternatif arayışını ya da pratik sorunları çözmeye çalışmayı yadsımaz. Ancak pratikte atılan her adımın bu ideolojik-teorik bağlam içinde ele alınmasını içerir. Mesele ortadaki sorunlara çözüm aramak değil, sistemi eleştirinin merkezine almadan getirilen her çözümün sistem içinde bir istikrar yaratıyor gözükmesine karşın, bu istikrarın yanıltıcı olduğu ve toplumsal sorunların çözümlerinin psikolojik düzlemde değil, toplumsal düzlemde aranması gerekliliğidir. Üstelik geçici istikrarlar yarattığımızda so-

runların toplumsal karakterinin üzerinin örtülmesine de katkıda bulunmuş oluruz. “Hiperaktivite” örneğini düşündüğümüzde: “Hiperaktiviteyi” ilaçlarla “tedavi edip”, söz konusu çocukların daha yüksek okul başarısı yakalamalarını sağladığımızı varsaysak bile, bunu yaptığımızda çocukların rekabetçi okul sisteminde ya da erkek ege-men aile sisteminde yaşadıkları sorunları ortadan kaldırmış olmayız, sadece daha iyi rekabet edebilmelerini, ya da sisteme entegre olabilmelerini sağlamış, üstelik mevcut sistemin entegre olunması gereken bir sistem olarak normalleşmesine de katkıda bulunmuş oluruz vb. Dolayısıyla analize bağlamdan başlamak ve tartışmanın hareket noktası olarak şu ya da bu nedenle rekabetten ayrı düşmüş çocukları değil rekabetçi, otoriter, çocukların özneliğini hiçe sayan bir eğitim sistemini kabul etmek toplumsal sorunların toplumsal çözümü için de uygun yöntem olarak görülmektedir.

Bu ideolojik mücadele gerekliliği teorik ve pratik mücadelenin, yani araştırma ve uygulamanın diyalektik bir bütünlük içinde kavranmasını, teorinin pratikle ve pratiğin de sürekli pratikle sınanmasını gerektirir. Bu sınanma sürecinin metodolojik sorunları, bu yazının kapsamının dışında olmakla birlikte tartışılmayı hak eder.

Tez 2: Örgütlenme yavaş ama emin adımlarla gerçekleştirilmeli, kapsayıcı ve bütünleştirici olmalıdır.

Bu teorik arka planla birlikte örgütlenme sorunu zorlu ve uzun erimli bir süreci beraberinde getirecektir. *Uygulama ve araştırma* arasındaki ayrımın aşılmasına ve psikolojik araştırmanın toplumsal yararlılığın ön planda tutularak sürdürülmesine yönelik vurgu bu anlamda önem kazanır. Bu, örgütlenmenin amacıyla bağlantılıdır. Eğer örgütlenmenin amacı yukarıda belirtildiği gibi psikologların kapitalist üretim ve iktidar ilişkilerine *daha iyi koşullarda* katkıda bulunması değil de, toplumsal sistemle birlikte kendi bilinçlerini ve toplumsal konumlarını da değiştirmesiye, bu bir yandan hem uygulamadaki mesleki sorunların, hem de araştırmaya ilişkin teorik sorunların iyi kavranmasını ve doğru bir şekilde bir araya getirilmesini gerektirir. Akıldan çıkarılmaması gereken şey, *sistem dışı* bir psikolojinin olmadığı, dolayısıyla psikolojinin hangi alanıyla uğraşırlarsa uğraşsınlar, meslektaşların sistemi yeniden üretmek dışında bir seçeneklerinin olmadığıdır. Dolayısıyla psikolojinin şu ya da bu alanında çalışmak kimseye toplumsal konum itibarıyla bir üstünlük sağlamadığı gibi, daha aşağı bir konum da getirmez. Orduda çalışan bir psikologla, sokak çocuklarına yardım eden bir projede çalışan bir psikologun bu anlamda toplumsal konumları ve sınıfsal çıkarları onları bir araya getirir. Her ikisi de ücretli çalışmaktadır ve her ikisi de mevcut sistemde iş verimliliğini artırmak ve sistemin normlarını yeniden üretmek gibi işlevler yerine getirir. Bu saptama olumsuz bir anlam içermez. Tam tersine olumlu anlamda ortaklıklara ve sorunlara işaret eder. Bu yüzden örgütlenme sadece teorik olarak değil, pratikte de alandaki *bütün* meslektaşların kendi sorun ve toplumsal koşullarını ifade etme koşullarını garanti altına almak durumundadır. Yoksa örgütlenme çabasının mücadeleyi belli bir noktanın ötesine götürme şansı olmayacaktır. Bu nedenle örgütlenme *kapsayıcılığı ve şeffaflığı* ön plana almalı, her koşulda “dar grupçuluk” suçlamasından başışık kalabilmelidir.

Bu noktada psikologların mücadelesine ön ayak olmak isteyen örgütün *bilinç* götürme sorunuyla yeniden yüzleşmesi gerekir. Bilinç götürme, toplumsal üretim ve iktidar ilişkileri hakkında belli bir iç görüye ulaşmış insanlar topluluğunun bu iç görüyü *henüz bilinçlenmemiş* olanlara *öğretmesi* süreci değildir. İnsanlar arası ilişkiler “öğreten” ve “öğrenen” gibi biri aktif, diğeri pasif özne-nesne ilişkileri değildir. Bilinç götürme süreci, öncelikle *kendi* toplumsal konumunu, *kendi* toplumsal ilişkileri yeniden üretme etkinliğini çözümlenme çabasında olanların, bu çabalarını başkalarının da *kendi* konumlarıyla ilgili bilinçlenme süreçleriyle *bir araya getirmeleri*, kendi yaşadıkları süreçte edindikleri deneyimle diğerlerine *eşlik etmeleridir*. Bu eşlik etme süreci başkalarının çıkarlarını onlardan daha iyi bilme, ya da hazır bulunmuş bir doğruya onla-

rı yönlendirme süreci değil, diğerlerinin bilinçlenme sürecindeki deneyimlerinin de yardımıyla kendi konumunu daha iyi analiz edebilme sürecidir. Yani bir kolektif etkinliktir. *Bilinç kazanma süreci* sonu olmayan sürekli bir hareketi ifade eder ve eğer bu süreç belli bir aşamada donar ve henüz bu süreci kazanmamış olanlar üzerinde bir iktidara dönüşürse, bu aynı zamanda mevcut iktidar ilişkilerini pekiştiren ve dolayısıyla yeni bir bilinç kazanma sürecini gerektiren bir durumu ortaya çıkartır. Eğer muhalif bir örgüt kendisiyle bu özdüşünsel ilişkiyi kopartır ve sistem içinde yeni bir iktidar odağına dönüşürse, bu onu artık muhalif olmaktan çıkartacak ve kendini nasıl adlandırır adlandırır onu sistem içi iktidar ilişkilerini yeniden üreten bir aygıtla dönüştürecektir. Kapitalist sistemin en güçlü yanlarından biri kendine muhalif aygıtları kendi içinde özümseyebilmesidir.

Bu, pratikte şu anlama gelir: *Örgütlenme süreci uzun soluklu, kapsayıcı, güçlü bir teorik ve pratik zemin üzerinde duran, uygulamanın ve araştırmanın farklı sorunlarına ilişkin geniş bir bakış açısına sahip, meslektaşların deneyimlerinden öğrenmeye ve sürekli olarak onlarla birlikte, hem onların konumlarını hem de kendi konumunu tartışmaya, dolayısıyla değişmeye açık, taban demokrasisine dayalı ve çoğulcu bir örgütün oluşma süreci olmalıdır.* Atılacak adımların iyi düşünülmesi, diğer meslektaşlarda yaratacağı etkinin dikkate alınması gerekir. Meslektaşlar adına onların sorunlarının ve çıkarlarının ne olduğuna karar veren, bir anlamda “başkalarının yaşamlarının uzmanı” olma iddiası taşıyan bir örgüt, insanları pasif, etkinlikten uzak, sadece toplumsal ilişkilerin bir kurbanı olarak algılayan geleneksel psikolojinin sınırlarını aşamamış olacaktır. İnsanların sorunlarının, eylem olanaklarının ve onları şu ya da bu eylemde bulunmaya ya da bulunmamaya yönelten şeyin onlarla birlikte araştırılması ve bu deneyimin pratik eyleme yansıtılması geleneksel meslek örgütlerinin karşısına çok daha güçlü bir öz örgütle çıkılması anlamına gelir. Gerçekten dönüştürücü olan da ancak böyle bir örgüt olabilir.

Ancak kapsayıcılık aynı zamanda meslektaşlarla iletişimin iki yanına da sonuna kadar açık, doğru bir iletişim kanalı yaratabilmeyi gerektirir. Bunun biçimi bizi bu yazının üçüncü tezine getirir.

Tez 3: İçerik radikal, söylem yumuşak olmalı, eleştiri ve özeleştiri ön planda tutulmalıdır

Alana ve kendine yönelik düşünsel bir tutum, sistemin köklü bir değişikliğe uğraması yolundaki radikal amacı, bu değişiklik süreci içinde mümkün merteye çok meslektaşın etkin bir şekilde yer almasını sağlayacak ve onlara yeni yabancılaşma alanları yaratmadan, kendi öz eylem yeteneklerinin farkına varma, bilinçlerini ve etkinliklerini yeniden yapılandırma olanağı tanıyacak bir söylemle ve örgütlenme biçimiyle bütünleştiği sürece teoride kalmaya mahkûmdur. Bu, söylemde yumuşaklık, örgütlenmede esneklik, çoğulculuk ve aktif bir şekilde işleyen bir taban demokrasisi gerektirir. Hem bireyler olarak, hem de örgüt olarak *doğruyu bulmuş olmak* iddiasından uzak durmak ve diğer pozisyonları dikkate almak bu noktada büyük önem taşır.

Tek bir muhalif ve eleştirel konumun olmadığı, karmaşık toplumsal ilişkiler zincirinin farklı problemlerine vurgular yapan farklı eleştirel ve muhalif psikolojiler olduğunun göz önünde tutulması, bu farklı pozisyonların ortak bir eylem zemininde toplanması, en azından demokratik süreçlere aktif katılımlarının güvence altına alınması örgütün düşünsel ve pratik tartışmasının çok yönlü sürebilmesinin koşulu olarak görülmektedir. Bu sadece yönetmeliklerle sağlanacak yönetsel bir sorumluluk değil, örgütün yabancılaştırıcı etkisini minimuma indirmeyi hedefleyen bütün bireylerin temel tutumu olmak durumundadır. Eğer konuşma hakkı formel olarak tanınıp, şu ya da bu üyenin söyleminde gizli bulunan şiddetle, ya da mevcut toplumsal iktidar ilişkilerinin ezilenlerde yarattığı psişik durumların dikkate alınmamasıyla işlemez hale getiriliyorsa, böylesi bir haktan bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla örgütün savunma

mekanizmalarının eleştiriye değil, eleştiriye engelleyecek tutumları önlemeyi hedeflemesi gerekir. Farklı muhalif konumları bile bir araya getiremeyen bir örgütün yukarıda bahsedilen, bütün bir uygulama ve araştırma alanını toplumla birlikte dönüştürme amacına bir parça bile olsun yaklaşamayacağı kabul edilmelidir.

Bu aynı zamanda geleneksel ya da anaakım psikolojiyle ilişkilerin nasıl olacağı sorusuna verilmiş bir yanıtı da içinde barındırır. Geleneksel psikoloji kendisini uygulayan insanların isteği ve iradesi dışında meslek içi belli iktidar biçimleri yaratır. Bu iktidar biçimleri alana yönelik toplumsal bir eleştiri yaygınlaşmadığı sürece, diğer toplumsal süreçlerden de beslenerek meşru bir konumda bulunur. Bu meşruiyet ortadan kaldırılmadan bu iktidar tutumlarına saldırmak ya da hatta bu iktidar konumlarını kendi amaçları için kullanmak dönüştürücü değildir. Bu iktidar konumlarına yönelik bir saldırı çoğunlukla toplumsal meşruiyetlere karşı çıkma nedeniyle marjinalize olma ve izole edilme riski taşır. İktidar konumlarını kendi yararına kullanma çabasıysa, mevcut kurumsal yapıların böylesi amaçlara aykırı olarak kurulmuş olmaları nedeniyle ya çabucak engellenir, ya da kısa süre içinde eylem yeteneğini kaybederek, söylemde radikal, pratikte yabancılaştırıcı pratiklere dönüşür.

Diğer yandan geleneksel psikolojinin tezleri genellikle yanlış değil eksiktir. Bu tezler ya dış dünyanın, insanların ve toplumun bilim öncesi yanlış bir tasarımına, bir ideolojiye dayanır, ya da şeyleri gerçek bağlamlarından kopartarak açıklamaya çalışır. Geleneksel psikolojinin bu mantıksal-metodik yanlışını sürekli reflekte etmek, geleneksel psikoloji tezlerinin hangi toplumsal süreçlere denk geldiğini, nasıl bir ideolojiye dayandığını ve toplumsal bağlamdan kopartma işleminin bilimsellik iddiasını nasıl geçersiz kıldığını göstermek çok büyük bir önem taşır. Çünkü geleneksel psikolojiyi uygulayanlar ve teorisini üretenler, kural olarak, kapitalist sistemi ya da şu veya bu iktidar ve baskı ilişkisini yeniden üretmek ya da güçlendirmek amacıyla etkinlikte bulunmazlar. Yaptıklarının topluma ve insanlara yararı konusunda ikna olmuşlardır. Tartışma süreci bu etkinliğin insanlara nasıl zarar verdiğini, amaçtan ne kadar uzak bir yere düştüğünü ortaya serme sürecidir. Bu nedenle sadece geleneksel psikolojinin tarihsel-toplumsal anlamını ve buradan kapitalist sistemin sorunsallarını daha iyi kavramak için değil, aynı zamanda geleneksel psikolojiyi üreten ve uygulayan meslektaşların bilinç kazanma sürecine katkıda bulunmak için de geleneksel psikolojiyle tartışma içinde olmak gerekir. Ancak burada geleneksel psikolojinin eleştirel/muhalif yaklaşımlara yönelik eleştirileri de savunmacı bir şekilde geri çevrilmemeli, eleştirilerin haksız oldukları yerlerde nasıl bir kavramsal çerçeveye dayandıkları ve haksız olduğu iddiasının hangi bilimsel temellere dayandığı açıkça gösterilebilmelidir. Ayrıca geleneksel psikolojinin eleştirel psikolojinin teori ya da pratiğine ilişkin eleştirilerinde her zaman haksız olmak zorunda olmadığı da unutulmamalıdır. Eleştiri kimden ve nasıl gelirse gelsin eleştirinin içindeki potansiyeli ihmal etmek, örneğin söylemdeki uygunsuzluğa kurban etmek, önemli bir değişme ve argümanlarını tekrar gözden geçirme fırsatını israf etmek olacaktır. Sadece eleştiriye açık olmak değil, eleştiriye ve eleştiri aracılığıyla kendini değiştirmeyi arzulamak gerekir.

Geleneksel psikolojiyle tartışma hali, örgütlenme çabasının geleceğini tehdit etmeyecek bir dille ve soğukkanlılıkla yürütülmelidir. Geleneksel psikolojinin temsilcileri sıklıkla özdüşünümSELLİKten yoksun bir şekilde toplumsal iktidar ilişkilerini yansıtır. Düşüncede, uygulamada ya da söylemde baskıcı olabilirler. Yine de kendi konumları konusunda özdüşünümSELLİKten *şimdilik* uzak olmaları bu meslektaşları düşmanlaştırmanın, onlarla diyalogun önünü kapatmanın gerekçesi olamaz. Aksi bir tavır *özgürleşme* sürecinin tarih dışı olduğu, doğuştan, biyolojik, aileden vs. gelen nedenlerle kaçınılmaz olduğu gibi gerçekçi olmayan bir insan tasarımını ifade eder. Ayrıca *özgürleşme* sürecinin şurasında ya da burasında bulunuyor olmak kimsenin şiddete maruz kalması, düşmanlaştırılması ve izole edilmesi için bir gerekçe değildir. Hayatın belli bir alanında özgürleşme sürecinde daha fazla yol kat etmiş olmak kimseye bir iktidar

konumu ve üstünlük vermez, ama daha az yol kat etmiş olduğuna inanılanlarla kendi deneyimlerini paylaşma, onlarla diyalog içinde olma toplumsal sorumluluğunu verir. Dolayısıyla tartışmanın hem söylemde, hem de içerikte düzeyini yüksek tutması gereken, eğer örgütlenmenin kapsayıcı ve etkili olmasını istiyorlarsa herkesten önce eleştirel psikologlar olmak durumundadır. Tartışmalar kişisel düşmanlıkları ve ayrılıkları körükleyen bir tarzda değil, geleneksel psikolojinin toplumsal konumunu reflekte eden, tartışılan konumun kimin yararına ve kimin zararına olduğunu aramaya çalışan güçlü argümanlarla, hazırlıklı bir şekilde yürütülmelidir. Unutulmamalıdır ki amaç üretim ve iktidar ilişkilerinin değiştirilmesidir, bu ilişkilerin yarattığı bilinç formlarını yansıtan insanların şiddete maruz bırakılarak tecrit edilmesi değildir. Tecride yönelik bir çaba bütüncül bir mesleki ve ideolojik mücadelenin önünü kapatan, meslektaşları düşman kamplara bölen ve sonuçta geniş çaplı bir dönüşümü kolaylaştırmak yerine, bunu neredeyse imkânsız hale getiren bir eylem olur.

Geleneksel psikolojiyle tartışma sürecinin en önemli önkoşullarından biri, geleneksel psikolojinin gerek teorik yapısının, gerekse de kurumlarının gücünün ihmal edilmeden bu yapı ve kurumların meşruiyetlerinin hangi toplumsal süreçlere dayandığının açıklanabilmesidir. Bu Türk Psikologlar Derneği'nin görece az üye sayısına karşın nasıl tek meşru meslek örgütü niteliğini kazanabildiği sorusundan, psikoloji kongrelerinin nasıl düzenlendiği, dergilerin nasıl yayınlandığı sorusuna kadar bütün bir kurumsal yapının tartışılmasını ve eleştirel psikologların bu yapının neresinde durduklarının saptanmasını gerektirir. Çünkü meşruiyet baskı sonucu değil, belli bir konsensüs sonucu oluşur. Dolayısıyla meşruiyeti ortadan kaldırmanın yolu yeni bir konsensüs yaratabilmektir, ki bu mevcut konsensüsü geçersiz kılacak güçlü argümanlar, kuvvetli bir ideolojik mücadele gerektirir.

Örgütlenme sürecinin politik bir süreç olduğu göz önünde tutulursa, politik söylemin kullanılan tonun sertliğiyle değil, argümanlarının gücüyle, yani ikna ediciliğiyle dikkat çekmek zorunda olduğu kabul edilecektir. Bu yüzden argümanların ayrıntılı bilimsel, toplumsal ve tarihsel analizlere dayanması, politik söylemin bu argümanlara ve sağlam bir teorik duruşla temellendirilmesi önemlidir.

Sonuç

Yukarıdaki teorik konumlanışlardan hareketle bu yazının pratik karşılığı açıktır. Olası bir eleştirel/muhalif psikoloji örgütü ancak alanı ve toplumu toplumsal ve tarihsel bağlamı içinde kavrayan, mesleki mücadeleyi, yeni iktidar konumları yaratan, yabancılaştırıcı ve nesneleştirici değil, kendi eylem olanaklarını keşfetme ve bilinçli öz etkinliğini uygulama kanallarını açan, özneleştirici ve özgürleştirici bir süreç olarak algılayan, teori ve pratiği içsel bir diyalektikle bütünleştiren, uygulama ve araştırma alanları arasındaki ayrımları geçersizleştiren, geleneksel psikolojinin teori ve uygulama sınırlarını aşan, kapsayıcı, çoğulcu ve taban demokrasisine dayalı bir örgüt olmak durumundadır. Ancak böylesi bir örgüt psikologların çalışma koşullarını iyileştirme mücadelesini, onların hizmet etme iddiasında olduğu insanların gerçek çıkarlarıyla birleştirerek bütünlüklü bir mücadele yürütebilir.